

SINIR BÖLGELERİNİN KALKINMASINA YÖNELİK SINIR ÖTESİ STRATEJİLER

Fuat AKSU*

Özet

Uluslararası siyasal sistemdeki değişikliklere koşut olarak Avrupa'da yaşanan köklü değişiklikler, bölge ülkeleri arasındaki karşılıklı ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel ilişkileri belirli kurallar ve örgütlenmeler çerçevesinde yürütmeyi gerektirmiştir. İstikrarlı ve uluslararası sistem içerisinde belirgin bir hareket serbestisine sahip Avrupa Birliği'nin geleceği, büyük ölçüde, Birlik dışında olmakla birlikte ortak değerler üzerinde uzlaşan diğer ülkelerin de Birliğe katılmasına bağlı olarak şekillenecektir. SECI, bu bakımdan önemli bir örgütlenme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada SECI'nin Birliğe şimdilik üye olmayan ülkeler üzerinde kimi olumsuzluklar ve ayrım yaratmakta olduğu da bir gerçektir. AB'ye tam üyelik konusundaki ısrarını sürdüren Türkiye'nin uyum ve gelişmişlik yönünde sergilediği çabaların başarısı ise, bu çabalarına AB ve SECI gibi örgütlenmelerin sağlayacağı finansal desteklere bağlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınır Ötesi Stratejiler, Birlik, Uyum Süreci.

Abstract

The Transfrontier Strategies on the Development of Frontier Regions

In the parallel of developments in international political system, vital developments in Europe require to organise multilateral economical, political, military and cultural relations among all regional states in frame of certain rules and interest. The stabilisation, future and independency of Europe from USA, on a large scale, will be shape if the other regional states which share the common values of the EU joint to EU. SECI (Southeast European Cooperative Initiative) is one of these important organisations. Nevertheless, in practice, it is also real that SECI has some negative effects on the states which do not joint the organisation yet. For Turkey, all kind of European organisations are vital, that's why Turkey's main purpose is to be a part of Europe.. However, all attempts of Turkey will require financial supports of EU and SECI.

Key Words: Trans-frontier Strategies, Union, Harmonisation Process.

* Yrd.Doç.Dr.: Trakya Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

GİRİŞ

Uluslararası siyasal sistemde SSCB'nin dağılmasına koşut olarak çift kutupluluğun çözülüş sürecine girmiş olması oluşan yeni sistem içerisinde ülkelerin nasıl bir gelişim gösterecekleri sorusunu ortaya çıkarmıştır. ABD'nin gerek ulusal gerekse NATO çerçevesinde bir "süper güç" olarak varlığını sürdürmeye devam etmesine karşın SSCB'nin dağılmış olması ve ortaya çıkan yeni ulusların var olan sisteme hangi açılardan nasıl uyumlaştırılacakları gerek bölgesel gerekse uluslararası sistem düzeyinde tartışmalara konu edilmiştir. Artık SSCB yok, ABD'nin "süper güç" olarak varlığını sürdürmesi ise onun ulusal sorunlarının üstesinden geldiğini göstermemekte. Dolayısıyla, SSCB'nin dağılmasıyla ve bloklardan birinin çöküşüyle ortaya çıkan durum uluslararası bir kaosu yansıtır niteliktedir. Ekonomik olarak kapitalist sistemin etkinliği egemen olmakla birlikte siyasi ve askeri bağlamda "güç" olarak kabul edilebilecek ülkelerin sayısı eskisinden farklı olarak artış göstermiştir. Dolayısıyla, bir tür askeri çok kutupluluk egemen gözükmemektedir bu geçiş sürecinde.

Ekonomik bakımdan ele alındığında ise; ABD'nin karşısında en önemli örgütlü güç olarak Avrupa bulunmaktadır; Uzakdoğu'da ise Japonya bir ekonomik güç olarak ABD'nin karşısında yer almaktadır. Burada, bizi ilgilendirdiği kadarıyla Avrupa, ayrı bir önem taşımaktadır. Günümüzde Avrupa, eskisinden farklı olarak, askeri bakımdan SSCB ve Varşova Paktı'ndan kaynaklanan güvenlik endişelerini bir ölçüde belirsiz bir süre için gidermiş görünmektedir. ABD'nin askeri koruma şemsiyesine olan bağımlılığını azaltabilmiştir. Bu ise sonuçta, onun karşısında daha bağımsız davranabilme yetisini artırırken aynı zamanda Avrupa'nın sınırlarının genişletilmesi ve siyasal, kültürel, ekonomik bakımdan daha bütünlük bir Avrupa'nın kurulabilmesi için yoğun bir çaba içerisinde girilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak, her şeye karşın, Avrupa'nın sınırlarının nereye kadar genişletileceği konusunda bir fikir birliğinden söz edebilmek pek mümkün olamamaktadır. Bir yandan merkezi ve doğu Avrupa'da eski SSCB'nin çökmesiyle bağımsızlıklarını kazanan ülkeler, diğer yandan Akdeniz'e genişleme ve bu arada Türkiye'nin birliğe tam üye olarak katılım katılamayacağı hala tartışma konusu.

Avrupa Birliği'ne üye olmamakla birlikte Batı'nın ekonomik ve siyasal değerlerini benimsemek konusunda kararlılık gösteren ülkelerin varlığı ve bunların Balkanlar üzerinden

diğer bölge ülkeleri ve Avrupa ile yakın bağlarının bulunması bu bölgede bir istikrar ve işbirliği örgütlenmesini kolaylaştırmaktadır. Nitekim SECI (Southeast European Cooperative Initiative)* bölge ülkeleri arasında ekonomik işbirliğini, dayanışmayı ve bölgede istikrarın sağlanmasını amaçlayan bir örgütlenme olarak ortaya çıkmıştır. Üye ülkeler arasında kurulması amaçlanan işbirliğine zemini ise Avrupa Birliği ilkeleri oluşturmaktadır.

SINIR BÖLGELERİNİN KALKINDIRILMASINA İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

Avrupa Birliği çerçevesinde ekonomik ve siyasi bütünleşmenin başarılı olabilmesi için ve etkin bir şekilde işleyebilmesi için öncelikle Birliğin iç sınırları arasındaki teknik ve fiziki engellerin kaldırılmış olması gerekmektedir. Sınır bölgeleri kavramı bu bakımdan AB için ayrı bir önem taşımaktadır; esas olarak birbiriyle ilintili iki düzeyde ele alınabilmekte, bunlardan ilki Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkelerin birlik içindeki sınırları **-iç sınırlar**, diğeri ise bir bütün olarak Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin üye olmayan ülkelerle olan sınırları **-dış sınırlar**. Birlik içinde teknik ve fiziki engellerin kaldırılması gerekliliği beraberinde bütünleşmeyi kolaylaştıracak ortak işbirliği alanlarının geliştirilmesini, iletişimi ve uyumu arttıracak nitelikteki projelerin yürürlüğe konulmasını da gerektirmektedir. Bu çerçevede ele alındığında AB'nin iç sınırları içerisinde farklı gelişmişlik düzeyine sahip bölgeler arasında dengenin sağlanabilmesi önem kazanmaktadır. Aksi takdirde serbest pazar koşulları altında ekonomik kaynakların topluluğun ekonomik bakımdan daha elverişli bölgelerinde yoğunlaşmasını doğurması kaçınılmazdır. Bu yönüyle sınır ötesi işbirliği projeleri üye devletler/bölgeler arasında gelişmişlik farklılığını ortadan kaldırmayı sağlayacak bir misyon üstlenmektedir. Diğer yandan bu projelerin sadece üye devletlerin kalkınmasına katkıda bulunmakla sınırlı kaldığı da söylenemez, nitekim sınır ötesi işbirliği projelerinin dış sınırlara ilişkin yönü topluluğa üye olmayan ülkelerle topluluk üyesi ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi işbirliği ve dayanışmanın ortak çıkarlar doğrultusunda geliştirilmesini de kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Oluşturulan projelerde bu durum

* Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, Macaristan, Moldova, Romanya, Slovenya, Makedonya ve Türkiye SECI'ye katılımcı ülkelerdir.

her zaman göz önünde bulundurulmaya ve bölge ülkelerinin katkısı sağlanmaya çalışılmaktadır.

AB ÇERÇEVESİNDE SINIR ÖTESİ İŞBİRLİĞİ ÇALIŞMALARI

AB çerçevesinde, "sınır ötesi projeler üye ülkeler arasındaki uyumu hedeflediği gibi diğer yandan da üye olmayan ülkelere ulaşım, enerji ve iletişim altyapılarının gelişmesini kolaylaştırmak, AB ile üye olmayan komşuları arasında ticareti teşvik etmek ve AB ile tam üyeliğe aday ülkeler arasında uyumu sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır." (Rumford, 1997: 1).

Topluluk çerçevesinde sınır ötesi projeler, kapsam bakımından iki üye devlet, Avrupa genelinde veya üçüncü ülkeleri de kapsar şekilde dağılım göstermektedir. Bu projelere AB çerçevesinde katkıda bulunan üç temel programdan söz etmek mümkün; Trans-Avrupa Ağları, Topluluk Girişimleri, Phare Programları.

"Topluluğun bütününe uyumlu kalkınmasının geliştirilmesi ve ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi amacıyla özellikle bölgesel farklılıkların giderilmesi yönündeki girişimlerin desteklenmesini öngören Maastrich Anlaşması'nın Başlık III (Madde 129 b-d) hükümleri, iç pazarın avantajlarından tüm bölgelerin tam olarak yararlanabilmeleri için ulaştırma, telekomünikasyon ve enerji altyapılarında Trans-Avrupa Ağları'nın kurulması ve geliştirilmesine yönelik düzenlemeleri içermektedir.

Bu çerçevede;

Trans-Avrupa Ağları alanında öngörülen faaliyetlerin hedefleri, öncelikleri ve ana hatlarının belirlenerek ortak çıkarlar içeren projeler üretilmesi;

Ağların işlerlik kazanabilmesi için özellikle teknik standartların uyumlulaştırılması alanındaki gerekli tüm faaliyetlerin yürürlüğe koyulması,

Ortak çıkar içeren bu alandaki üye ülke projelerine finansal destek sağlanması,

Bu amaçla ulusal düzeyde sürdürülen politikaların koordinasyonunun ve üye ülkelerle Komisyon arasında işbirliğinin sağlanması,

Ortak çıkar içeren projelerin geliştirilmesi ve ağlar arasında işbirliğinin sağlanması için üçüncü ülkelerle işbirliği yapılması öngörülmüştür." (Rumford, 1997: 1).

"Sınır ötesi projeler, Avrupa bütünleşmesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. AB'nin, Tek Pazar çalışmalarının

denetlenmemesinin bölgeler ve ülkeler arasındaki kalkınmışlık farklarının artmasına neden olacağı yaklaşımdan hareketle oluşturduğu bölgesel politika, yaklaşık son on yıl içerisinde artan rekabetin yarattığı olumsuz sosyal ve ekonomik sonuçları telafi etme yönünde geliştirilmektedir. Bu çerçevede Ekonomik ve Parasal Birlik'in gerçekleştirilmesi sürecinde, uyum zorluklarıyla karşılaşan üye ülkelere destek sağlanması gereği temel bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda AB, Şubat 1992'de Maastrich Antlaşması'nda ana hatlarıyla çizildiği gibi Uyum Fonu'nu oluşturmuştur. Mevcut bölgesel politikayı güçlendirmek ve parasal birliğe giden yolu hazırlamak için İspanya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan'a toplam 12 milyar İngiliz Sterlini tahsis etmiştir. Uyum fonu bu ülkelerdeki ulaşım, enerji ve telekomünikasyonun gelişimini desteklemek için özel olarak tasarlanmıştır. AB'nin mevcut durumda Yunanistan, İspanya, İrlanda ve Portekiz için var olduğu gibi Türkiye'ye yönelik bir uyum taahhüdü yoktur. Bu koşullarda Türkiye'nin Uyum Fonu'nun karşılayıcı tedbiri olmaksızın Tek Pazar'ın olumsuz etkilerine maruz kalmasının, Gümrük Birliği'nin başarısını tehdit edeceği söylenebilir." (Rumford, 1997: 1). *

"Maastrich Antlaşması'nın 14 ncü başlığı 'ekonomik ve sosyal birleşmeye' ayrılmıştır. Madde 130a'sda, Topluluğun, bütününe uyumlu kalkınmasının geliştirilmesi için, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesini amaçlayan bir faaliyetin geliştirilmesi ve bölgelerin geri kalmışlığının azaltılması öngörülmüştür. Topluluğun en zengin bölgesi sayılan Groningen (Hollanda) ile en fakir bölgesi Basilicata (İtalya) arasındaki gelişmişlik farklılığı 1-5.1 arasındadır." (Karluk, 1996: 326).

"AB çerçevesinde yapısal fonların uygulanmasında kıstaslar;

Hedef 1 Bölgeleri, kişi başına düşen GSYİH'sı AB ortalamasının % 75'inin altında olan geri kalmış bölgeler;

Hedef 2 Bölgeleri, işsizliğin ve sanayi alanındaki istihdamın Birlik ortalamasının

* Edinburg Zirvesi'nde alınan kararlarla 1993-1999 dönemi için 15.150 milyon ECU olarak belirlenen bu fondan İspanya'nın % 52.58, Yunanistan ve Portekiz'in % 16-20, İrlanda'nın % 7-10 oranında yararlanmaları öngörülmüştür. Bu çerçevede, 1994 yılında Fon kapsamında 51 projeye (Yunanistan 20, İspanya 9, İrlanda 9, Portekiz 13 proje) finansman sağlanmıştır. 1993-1994 döneminde adı geçen dört ülkeye 1.852 milyon ECU yardım yapılmıştır. Bunun % 17.9'nu Yunanistan, % 54.9'unu İspanya, % 9.1'ni İrlanda ve % 18.1'ni Portekiz almıştır.

üzerinde olduğu ve sanayiye yönelik iş kollarında yapısal bir azalmanın gözlemlendiği bölgeler;

Hedef 3 Kitleleri, genç işsiz, uzun süreli işsiz ve işgücü piyasasından çıkarılma tehdidi altında olan nüfus;

Hedef 4 Kitleleri, sanayi ve üretim süreçlerindeki değişikliklerin istihdamlarını tehdit ettiği nüfus;

Hedef 5a Kitleleri, çiftçiler, balıkçılar ve üretim yapısında değişikliklere maruz kalan diğer sektörlerde çalışan nüfus,

Hedef 5b Bölgeleri, sosyo-ekonomik açıdan az gelişmiş kırsal bölgeler,

Hedef 6 Bölgeleri, nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu bölgeler (1 km²'ye 8 kişiden az)" (Rumford, 1997: 4).

AB'nin bölgeler arası kalkınmışlık farklılıklarını gidermeyi amaçlayan projelere yönelik kaynakların sağlanabildiği 3 temel kaynaktan söz etmek mümkün; Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonunun Yönlendirme Bölümü.

AB GİRİŞİMLERİ

1994-1999 dönemi için AB komisyonu tarafından 13 girişim belirlenmiştir. Bunlardan LEADER II, kırsal gelişimde yenilik yaratma, en az iki üye devletteki yerel işletmecilerin ortak projeleri ile ilgili ülkeler arası işbirliğine imkan tanımaktadır. REGIS II; uzak bölgelerin entegrasyonu, en uzaktaki bölgeler arasında işbirliği imkanları oluşturulmasını teşvik etmektedir. İSTİHDAM-YOUTHSTART, Vasıfsız gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonu, gençlerin iş hayatıyla bütünleşmelerini sağlamak amacıyla, karşılıklı destek ağları ve yerel kalkınma ajansları ile yerel istihdam girişimleri arasında ülkeler arası değişimler için destek sağlamaktır. ADAPT, İşçilerin değişime uyumunun sağlanması, işgücünün, ekonomik ve teknolojik değişime uyum sağlama becerisinin iyileştirilmesi için ülkeler arası önlemleri teşvik etmektedir. RECHAR, kömür madenciliği yapılan alanların ekonomik açıdan dönüşümü, kömür madenciliği yapılan alanlar arasında sınır ötesi işbirliğini teşvik etmektedir (Rumford, 1997: 1).

INTERREG II Girişimi

"Bu girişim sınır ötesi işbirliğini geliştirmeyi ve sınır bölgelerine göreceli tecrit durumlarından doğan sorunları aşmaları için destek sağlamayı, enerji ve ulaşım ağlarının geliştirilmesine katkıda bulunmayı

amaçlamaktadır.

AB'nin iç ve dış sınır bölgelerine, ulusal ekonomiler ve Birliğin bütünü içerisinde göreceli tecrit olmalarından doğan özel gelişim sorunlarını aşmaları için destek vermek;

İç sınırlar arasında işbirliği ağlarının yaratılması ve gelişmesini ve Tek Pazar'ın tamamlanması çerçevesinde, gerekli olduğu durumlarda, bu ağların daha geniş Topluluk ağlarına bağlanmasını teşvik etmek;

Dış sınır bölgelerinin bütünleşmiş tek bir pazarın sınırı haline gelmelerinden doğan yeni rollerine uyumlaştırılmalarına destek vermek;

AB'nin dış sınırlarında üçüncü ülkeler ile işbirliği için yeni projeler yaratılmasında imkan sağlamak;

1993 yılına kadar Regen girişi ile belirlenmiş olan enerji ağlarını tamamlamak ve bunları daha geniş Avrupa ağlarına bağlamak;

INTERREG II Girişiminin 2 ayrı boyutta uygulanması söz konusu; Sınır ötesi işbirliği, Enerji ağlarının tamamlanması.

Sınır Ötesi İşbirliği

INTERREG II sınır ötesi işbirliği çerçevesinde aşağıdaki işlemleri kolaylaştırmak için tasarlanmıştır:

Sınır bölgelerini bütünleşmiş bir coğrafi birim gibi ele alan gelişim planları ile ilgili çalışmalar;

Yatırımların desteklenmesi ve KOBİ'lerin gelişiminin teşvik edilmesi için gerekli olanakların sağlanması, özellikle de teknoloji transferi ve pazarlamaya yönelik destek hizmetleri. Bu çerçevede öncelik KOBİ'ler arasında sınır ötesi ticari ilişki ağlarının geliştirilmesine verilmiştir;

Turizmin gelişimi ve arasından bir sınır geçen doğal parkların turizm amaçlı gelişimi ve işletilmesi;

Yerel su, gaz ve elektrik arzının ve yerel telekomünikasyonun sağlanması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının gelişimi. Su kaynaklarının ortak gelişimi ve kullanımı ve atık suların işlenmesi;

Çevre kirliliğinin önlenmesi ve denetlenmesi, çevre koruma programları ve sınır bölgelerinde yer alan yeni sanayilerin çevre standartlarına uyumunun izlenmesi;

Çiftçilerin gelirlerini çeşitlendirmek amacıyla kırsal gelişim programları uygulanması; Genetik iyileştirme ve tarımsal

verimliliğin artırılması ve sınır ötesi ticaretin kolaylaştırılması için hayvan ve bitki sağlığı önlemlerinin geliştirilmesi;

Ekonomik ve sosyal alanlarda sınır ötesi temasları kolaylaştırmayı amaçlayan sınır ötesi kalkınma dernekleri veya kamu, özel veya gönüllü kurumlar, ticaret örgütleri, mesleki dernekler ve planlama ve danışma gruplarının kurulması, geliştirilmesi ve bu amaçla dil eğitiminin sağlanması;

Bu tür işlemlerin, sınırın iki tarafındaki ilgili alanlar üzerinde temel gelişim etkilerine sahip olduğu veya doğrudan sınırın varlığı nedeniyle ortaya çıkan sorunlara çözüm üretme niteliği taşıdığı göz önüne alınarak altyapı eksikliği olan bölgelerde, sınır bölgelerinin içerisinde veya sınır bölgeleri arasında, altyapıların oluşturulması veya modernizasyonu ile ulaşım ve diğer iletişim sistemlerinin (medya hizmetleri de dahil olmak üzere) iyileştirilmesi yönünde de kullanılması;

Araştırma merkezleri, üniversiteler arasında mesleki eğitim konusunda yüksek eğitim seviyesinde işbirliği de dahil olmak üzere eğitim ve kültür alanlarında işbirliğini teşvik edici önlemlerin uygulanması;

İşsizler, kadınlar ve Tek Pazar'ın kurulmasıyla ortaya çıkan sınır faaliyetlerindeki değişikliklerden doğrudan veya dolaylı etkilenen kişiler için eğitim ve istihdam önlemleri uygulanması;

Sağlık konusunda işbirliğini teşvik etmeye yönelik önlemler geliştirilmesi, özellikle sınır ötesi temelde, kaynakların ve olanakların paylaşılması;

Trans Avrupa Ağlarının gelişiminin tamamlanmasını amaçlayan enerji telekomünikasyonu ve ulaşımına yönelik önlemler alınması;

Ulusal sınırların iki tarafında değişik diller, idari prosedürler ve hukuki sistemlerin varlığından doğan sorunları hafifletmeye yönelik özel önlemler geliştirilmesi;

Sınır ötesi alan planlanmasının hazırlanması ve uygulamaya konulmasının desteklenmesi ve sınır bölgelerindeki şehir sistemlerinin gelişimine yönelik önlemler alınması;

Dış sınırlar arasında yasadışı ticaretin engellenmesinin kolaylaştırılmasına yönelik önlemler geliştirilmesi.

Enerji Ağlarının Tamamlanması

Doğalgazın alımı ve ulaştırılması için mevcut durumda çevre bölgelerinde bulunmayan altyapıların oluşturulmasını hızlandırma;

Topluluğun yakın çevresindeki bölgeler ile Topluluğun geri kalan bölgeleri arasında uygun bağlantıların güvence altına alınması için, gazın ve istisnai olarak elektriğin ulaştırılması ve dağıtımı için Topluluk çapındaki ağların tamamlanmasının hızlandırılması.

Bu kapsamda 4 proje belirlenmiştir;

Yunanistan'ın bazı bölgelerine doğal gazın girişi ile ilgili çalışmanın tamamlanması;

Portekiz'in bazı bölgelerine doğal gazın girişi ile ilgili çalışmanın tamamlanması;

İtalya ve Yunanistan'daki elektrik dağıtım ağları arasındaki bağlantının tamamlanması;

Portekiz ve İspanya'daki gaz taşıma sistemleri arasındaki bağlantıların başlatılması.

INTERREG II projeleri AB ve üye ülkeler tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir. 1994-1999 döneminde AB Yapısal Fonlarının katkısı 2.900 milyon ECU'dür." (Rumford, 1997: 7-8),

(<http://europa.eu.int/en/comm/dg17/regen.htm>).

PHARE PROGRAMI*

Polonya, Macaristan, merkez ve doğu Avrupa ülkelerine ilişkin uyum programı. (Slovakya dışında eski Yugoslavya 1991'den sonra program dışı bırakılmış; ancak bu tarihten itibaren Bosna-Hersek ve Makedonya'ya insani yardım devam etmiştir.) (Rumford, 1997: 27).

Temel Hedefler:

- Ekonomik yeniden yapılanma,
- Özelleştirme,
- Özel işletmeler ve Pazar ekonomilerinin oluşturulmasını kolaylaştırmak,
- Gıda yardımı,
- Polonya tarımının yeniden yapılandırılması,
- Polonya, Macaristan ürünlerinin Batı pazarlarına girişlerinin iyileştirilmesi,
- Yatırımın teşvik edilmesi,

* PHARE (Poland, Hungary Assistance for Restructuring Economies). Polonya Macaristan üzerinden yapılan Ekonomiler için destek programı.

- Finans ve yatırım alanlarında idarecilerin mesleki eğitimi.

PHARE SINIR ÖTESİ PROJE HEDEFLERİ

1994'de başlatılmış; AB'nin Interreg programının tamamlayıcı nitelikteki bu sınır ötesi program "... ortak ülkelerin sınır bölgeleri ile AT'nin komşu Interreg bölgeleri arasında ağ ve diğer işbirliği biçimlerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Başlıca faaliyet alanları ulaşım, kamu hizmetleri, çevre, ekonomik kalkınma ve insan kaynaklarıdır." (Rumford, 1997 : 27).

1994'ten itibaren Arnavutluk, Bulgaristan, Baltık Cumhuriyetleri, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovenya; 1995'ten itibaren ise, Avusturya'nın tam üye olması nedeniyle Macaristan ve Slovakya üç programa dahil edilmişlerdir.

SECI ÇERÇEVESİNDE SINIR BÖLGELERİNİN KALKINMASINA YÖNELİK SINIR ÖTESİ STRATEJİLER

AB çerçevesinde yürütülen sınır ötesi programların yanı sıra SECI'nin oluşturduğu temel projeler de AB'nin dış sınırlarına komşu olan ülkelerin AB değerleriyle uyumlu bir yapısallık kazanmalarını ve gelecekte tam üyelik girişimlerini kolaylaştıracak bir kalkınma programı uygulamayı hedeflemektedir.** Bu amaca yönelik olarak oluşturulan projeler;

- Sınır Ötesi Kolaylıklar Projesi,
- Elektrik Enerjisi Projesi,
- Çevrenin Korunması Projesi,
- Doğalgaz Projesi,
- Menkul Kıymetler Pazarları Projesi,
- KOBİ'ler Projesi,
- Kaçakçılığın Önlenmesi Projesi,
- Taşımacılık Projesi.

Oluşturulan bu projelerle SECI üyesi ülkelerin sınır ötesi işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak ulusal sınırlar ile AB dış sınırları arasında var olan kalkınmışlık farklılıklarını giderme, dengesizlikleri en aza indirme, uyumu

sağlama çabaları sözkonusudur. AB'de yürütülen sınır ötesi ve bölgesel kolaylıklar projelerinden farklı olarak SECI çerçevesinde yürütülen projelerin karşılaşmış olduğu en önemli engel ise projelere ilişkin fonların oluşturulması ve finansman kaynaklarının tam olarak sağlanamamış olmasıdır.

SECI projeleri çerçevesinde hazırlanan raporlar arasında özellikle Sınır Ötesi Kolaylıklar Projesi için hazırlanan önerilerde SECI katılımcısı ülkeler arasında gümrük uygulamalarının uyumlulaştırılması, hızlı ve etkin bilgi akışının sağlanması, ticari ilişkilerin geliştirilmesi için gerekli temel liberalizasyon çalışmalarının hızlandırılması, gümrük mevzuatı dışında kalan alanlarda da yasal düzenlemelerin kolaylaştırılması konularında işbirliğinin geliştirilmesi dile getirilmiştir.***

Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu, IMF gibi kuruluşlar özellikle oluşturulan projelere teknik bakımdan gerekli destekleri verecekleri yönünde açıklamalarda bulunurken projelerin finansman kaynaklarının oluşturulmasında kredilendirme usulleri çerçevesinde hareket etmek zorunluluğunu duymakta ve tek tek projeler yerine SECI'nin tümü için oluşturulacak bir fon üzerinde durmaktadır. Diğer yandan, oluşturulan projelere fonlar SECI veya AB'deki benzeri fonların bütçelerinden pay ayrılmak suretiyle desteklenmediği için projelerin yükü ilgili ülkelerin omuzlarındadır. AB'deki sınır ötesi ve bölgesel kalkınma, uyum projeleri çeşitli fonlarla, dolayısıyla ekonomik bakımdan gelişmiş olan bölgelere sahip olan üye ülkelerin katkılarıyla sağlanırken SECI bu olanaktan yoksundur.

SINIR ÖTESİ PROJELER VE TÜRKİYE

En genel anlamlarıyla sınır ötesi projeler AB iç ve dış sınırlarında yer alan bölgelerin sorunlarının saptanması ve Avrupa'da bütünleşmenin sağlanabilmesi için bu sorunlara acil ve kalıcı çözümlerin bulunmasına yönelik girişimlerdir.

Sınır ötesi projeler çerçevesinde Türkiye'nin evsahipliğini üstlenmiş olduğu Bölge Ülkeleri Menkul Kıymetler Borsaları Arasında İşbirliği Projesi ile Türkiye, bölge ülkelerinde ekonomik ve ticari altyapının geliştirilmesi için gereken işbirliğini ve finansal altyapıyı sağlamayı hedeflemiştir. Bu çerçevede bölge ülkelerinde menkul kıymetler borsalarının kurulması ve geliştirilmesi için gereken bilgi ve deneyimin

** SECI'nin kuruluş amaçları ve projeleri hakkında bkz; <http://www.unece.org/seci/>.

UNECE/BM Avrupa Ekonomik Komisyonu uzmanlarınca 27 Ocak 1997 tarihinde Cenevre'de düzenlenen Gündem Komitesi toplantısında 12 proje önerilmiş, bunlardan altısına öncelik tanınarak proje grupları ve ev sahibi ülkeler belirlenmiştir. Gündem Komitesi daha sonra bu 6 projeye 2 adet proje daha eklenmiştir.

*** Sınır Ötesi Kolaylıklar Projesi'ne ilişkin öneriler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz; <http://www.unece.org/seci/borders>

paylaşılarak bölgeye yabancı yatırımcıların çekilmesi, ticari ve ekonomik iş olanaklarının uyumlu ve çekici hale getirilmesine çalışılmıştır. İstanbul'da düzenlenen 15-16 Haziran 1998 tarihli toplantıda üç komite kurulmasına karar verilmiştir. (Listeleme ve değişme, yerleşme ve gözlem, teknoloji komiteleri.).*

Diğer yandan, Türkiye'nin SECI çerçevesindeki diğer etkinliklere ve proje gruplarının çalışmalarına katkısı gözlenmektedir. Bu çalışmalar sırasında Türk temsilciler, bölge ülkeleri arasında ticari alanda işbirliği ve mevzuatı kolaylaştırmak, gümrüklerde uygulanan mevzuatı uyumlaştırmak, taşımacılık ve transit geçişler sırasında gümrük bölgelerinde fiziki ve yasal koşulları iyileştirmek ve uyumlaştırmak konularında yaşanan sıkıntıları dile getirmiş ve bu konularda proje hazırlığına girişmişlerdir. Diğer yandan, SECI çerçevesinde oluşturulan İşadamları Konseyi'nin ortak başkanlığından birine Türk işadamı R. Koç seçilmiştir.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelik ilişkisi içerisinde olmamasına karşın bu hedefi gerçekleştirme yönünde göstermiş olduğu çabalara koşut olarak, bölgesel düzeyde SECI çerçevesindeki uyumlaştırma ve işbirliği projeleri içerisinde de aktif rol oynamaya çalıştığı gözlenmektedir. Ancak projelerin yaşama geçişi sırasında karşılaşılan finansman güçlükleri önemli bir engel oluşturmaktadır.

Türkiye açısından düşünüldüğünde AB ile ilişkiler, özellikle oluşturulan projelerin mali yükünün paylaşılmasında önem kazanmaktadır. Türkiye, kalkınma hamlesi içerisinde bir ülke olarak hızlı bir değişim geçirmekte; genç bir nüfus yapısına sahip ve ülke genelinde pek çok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Temel sorunlardan biri de bölgelerarası ekonomik gelişmişlik düzeyinde büyük farklılıkların olması ve bunu çözme çabası içerisinde kamu ile özel sektör arasında bir bilinçsel çıkar birlikteliğinin henüz tam olarak oturtulmamış olmasıdır.

Her şeye karşın özel sektör doğu ve güneydoğuya yatırım yapmakta isteksiz, enerji sektöründe özel sektörün payı sınırlı. Özelleştirme ile oluşturulmaya çalışılan istihdamın artırılabilmesine ve yatırımların üretkenliğinin sağlanacağına ilişkin öngörüler de eksik kalmaktadır.

Ulusal bağlamda düşünüldüğünde; sınır bölgelerinin kalkındırılmasına ilişkin stratejilerde Türkiye'nin tüm sınır -iç/dış- bölgelerine özel bir

ağırlık vermek gerekmektedir. Özellikle mal ve hizmetle beraber sermayenin sınırların kalktığı bir birlik ortamında serbestçe edebileceği olması gerek Türkiye pazarının gerekse Türkiye üzerinden ortaasya ve Ortadoğu pazarının Avrupa kaynaklı ticaret ve sermayeye açılması demek olacaktır. Sanayileşme seçeneklerinin yanı sıra altyapı ve enerji yatırımlarının da akılcı planlanması gerekmektedir. Özellikle taşımacılık ve ulaştırma sektörü bakımından düşünüldüğünde Türkiye'nin sahip olduğu avantaj iyi kullanılmalı ve bu avantaj Avrupa Birliği'nde yürütülmekte olan ortak projelere bağlanabilmelidir. Bu projelerden ulusal demiryolu ağlarının hızlı tren kullanımına uygun olarak geliştirilmesi ve AB demiryolu ağlarının birbirlerine bağlantılı hale getirilmesi projesi Türkiye'nin paylaşması gereken temel projelerden biridir. Türkiye ulusal demiryolu ağlarını ülke genelinde bu projeye uygun olarak geliştirmeli yük ve yolcu taşımacılığında özellikle deniz yolu/liman tesislerinin de gelişmesini ve birlikte işleyişini öngören bir strateji izlemelidir.

Özellikle AB çerçevesinde düşünüldüğünde Türkiye'nin kimi olumsuzluklarla karşılaştığı görülmektedir; AB ile ilişkiler ve oluşturulan Gümrük Birliği çerçevesinde topluluk değerleri ve mevzuata ilişkin uyumlaştırma projelerinin gerçekleştirilmesi için gereken fonlara katılım ve pay alabilme olanağı Türkiye için fiili bir kısıtlama doğurmaktadır.

Türkiye, temel arzusu AB ile tam üyelik sağlamak olduğu için yıllardır sürdürmekte olduğu uyumlaştırma ve ulusal kalkınmışlığını AB çizgisine çekme çabalarının gerektirdiği finansmanı karşılamakta çoğunlukla kendi ulusal kaynaklarına dayanmak zorunluluğuyla karşılaşmakta, bir anlamda, AB'ni bu bakımdan finanse etmektedir.

Sınır bölgelerinin kalkınmasına ilişkin projeler çerçevesinde düşünüldüğünde belirtilmesi gereken bir başka nokta ise, AB'ye tam üyelik durumu gerçekleşmiş olsa bile Türkiye'nin kendi bölgeleri -iç sınırları- arasındaki gelişmişlik farkının AB sınırlarına çekilmesi daha uzun ve masraflı bir çabayı gerektirmektedir. AB'nin dış sınırı Türkiye'nin katılımıyla ortadoğu'ya ve önasya'ya dayanmış olacaktır. Türkiye'nin AB ile olan sınırı bakımından ise Trakya, AB içinde artık bir iç sınır oluşturacaktır; dolayısıyla, iç sınırlar arasında gerek işbirliğinin gerekse farklılıkların kaldırılması ayrı bir önem taşımaktadır. Topluluk içinde gelişmişlik/uyum düzeyi doğuya gidildikçe azalmaktadır. Ancak Türkiye'nin batısını oluşturan bölgeler AB standartlarına uyum sağlamada en şanslı, ilerlemiş bölgelerdir.

* <http://www.unece.org/seci/bac/bac2sop.htm>

Bu bağlamda ele alındığında, konu temelde sadece sınır bölgelerinin kalkındırılması sorunu değil, aynı zamanda, Türkiye'nin kalkındırılması sorunudur. Dolayısıyla, AB açısından bir sınır bölgelerinin kalkındırılması girişiminin sözkonusu iken Türkiye'nin birlik bünyesinde izlenen politikalar sonucunda bu girişimden fiili olarak dışlanması AB'nin sınır ötesi kolaylıklar/uyum projelerinin işlerliğine gölge düşürmektedir.

SONUÇ

Gerek AB'ne tam üye ülkeler arasında gerekse AB ile ekonomik, ticari ilişkiler içerisinde olan bölge ülkeleri arasında kalıcı ve işler bir ilişki düzeneğinin sağlanabilmesi, dayanışma ve işbirliğinin sağlam bir zemine oturtulabilmesine bağlıdır. Ancak oluşturulmaya çalışılan stratejilerde gözlemlenen en önemli eksiklik, özellikle AB üyesi olmayan ve fakat bu yönde politikalar izleyen ülkelerin uyum için gereken ulusal/uluslararası yatırım projelerine finansal desteği kolaylıkla sağlayamamasıdır. Bu arada dikkati çeken önemli bir nokta ise, izlenen uyum politikaların ülkelerin yapısal özellikleri dikkate alındığında uzun bir süreyi gerektirmesidir. Bu bağlamda, ortak bir Avrupa kültürünü yaratmak ve Avrupa'ya bir siyasi sınır çizebilmek ise çok daha yoğun bir çabayı gerektirecektir. Bütünleşik bir Avrupa'nın uluslararası siyasal sistemde ABD ve diğer güçlerle olan ilişkilerinde etkinliğini

arttırabilmesi ise, bölge ülkeleri arasında işbirliği ve dayanışmanın her alanda kabulüne bağlı olarak şekillenebilecektir. Bu bakımdan AB kadar SECI, KEİB gibi bölgesel nitelikli örgütlenmelere büyük görevler düşmektedir. Bunların işlevsel olması ise, bölgede istikrarın sağlanabilmesine bağlıdır.

KAYNAKÇA

- "Border Crossing Facilitation: Actions to overcome operational difficulties". <http://www.unece.org/seci/borders> B. Tarihi: 29. 09. 1998.
- <http://www.unece.org/seci/> B. Tarihi: 29. 09. 1998
- "INTERREG II - Community Initiative Cross-Border Cooperation and Completion of Energy Networks". <http://europa.eu.int/en/comm/dg17/regen.htm> B. Tarihi: 29. 09. 1998.
- Karluk, Rıdvan. (1996), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: BETA Yay.
- Rumford, Chris. (1997). *Trans-Avrupa Ağlarının AB Bütünleşmesindeki Yeri*. İstanbul, İKV Yayınları, Yayın No: 146
- "Statementes of Purpose". <http://www.unece.org/seci/bac/bac2sop.htm> B. Tarihi: 25. 09. 1998.